

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-69>

УДК 661.12

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В УКРАЇНІ

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PHARMACEUTICAL INDUSTRY IN UKRAINE

Шевчук Павло Олександрович

студент магістратури,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0622-1747>

Дергалюк Богдан Володимирович

доктор економічних наук, доцент,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8791-9121>

Shevchuk Pavlo, Derhaliuk Bohdan

National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

У даній роботі окреслено основні питання щодо тенденцій та перспектив розвитку фармацевтичної галузі у вітчизняній економіці. Актуальність дослідження визначається високою конкуренцією із закордонними гравцями та невелике забезпечення ресурсами досить обширний ринок. Метою статті є визначення проблем функціонування фармацевтичної галузі, аналіз конкурентоспроможності української фармацевтичної промисловості та визначення перспектив її розвитку. Також було проаналізовано попередні роботи вітчизняних та іноземних науковців з теми конкурентоспроможності, аналізу міжнародних ринків та зокрема розвитку фармацевтики. Основою роботи стало окреслення проблем, які стосуються сучасного ринку фармацевтики та тенденцій на ньому. Визначення способів та методів вирішення описаних проблем носять рекомендаційний та теоретичний характер, вся ж робота загалом має ознайомчий характер та є зрозумілою для людей, що не володіють складною термінологією чи не мають відповідних наукових та професійних ступенів.

Ключові слова: фармацевтична промисловість, ринок лікарських засобів, конкурентоспроможність.

In this paper, the authors outline the main issues regarding the development trend of the industry and the assessment of prospects in the domestic market. The study is relevant, due to competition from foreign companies, and a small supply of resources to a fairly large market. The purpose of the article is to identify problems in the functioning of the pharmaceutical market and analyze the competitiveness of the Ukrainian pharmaceutical industry. The pharmaceutical market is one of the fastest growing in the world, due to constant innovation and modernization of medicines and medical equipment. However, medicines are mainly produced by a small number of developed countries. The share of the largest manufacturers of medicines, which include the United States, Japan, France, Germany, Britain, Italy, Switzerland, Spain and the Netherlands, exceeds 75%. Ukraine is dependent on foreign manufacturers of medicines and does not meet the needs of the population. It is also worth highlighting the relevance of the study, against the background of the development of the industry as a whole and the need for comprehensive research in this direction. The author has collected the main theoretical aspects of the formation of the pharmaceutical market, so in this paper comprehensively outlines the presented market. The research will include analysis of the market of pharmacological products of Ukraine, comparison with European practices, outlining the main problems in the market and potential ways to solve them. The authors will also point out some development trends that are currently inherent in the market for further better understanding of the situation and more effective implementation of preventive measures. The results are general conclusions on development prospects and analytical recommendations. The basis of the work was to outline the problems related to the modern pharmaceutical market and trends in it. The definition of ways and methods of solving the described problems are of a recommendatory and theoretical nature, but all the work is generally informative and understandable to people who do not have complex terminology or do not have the appropriate scientific and professional degrees.

Keywords: pharmaceutical industry, drugs, drug market, competitiveness.

Постановка проблеми. Дослідження даної теми на сьогоднішній день є доволі актуальним через стрімкий розвиток фармацевтичного ринку у нашому регіоні, з однієї сторони, а, з другої, у зв'язку з погіршенням загальної епідеміологічної ситуації у світі. Ринок фармацевтичної продукції є одним із найбільш швидкозростаючих у світі, через постійні інновації та модернізації лікарських засобів та медичного обладнання. Проте медикаменти випускає переважно невелика кількість розвинувтих країн. Частка найбільших виробників лікарських засобів до яких відносяться США, Японія, Франція, Німеччина, Великобританія, Італія, Швейцарія, Іспанія, Нідерланди перевищує 75%. Україна перебуває у залежності від зарубіжних виробників медпрепаратів і не забезпечує потреб населення. Та в той же час фармацевтика в Україні – це галузь, яка розвиває національну економіку. В ній задіяні лише 0,15% працівників від загальної кількості зайнятих, але вони створюють 0,83% ВВП країни і забезпечують 24 млрд грн доданої вартості [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню конкурентоспроможності було виділено досить багато уваги у вітчизняних та іноземних роботах, проте дослідженню даного показника саме на ринку фармацевтики, на жаль, не вдалося зацікавити велику кількість науковців. Проте для дослідження ринку фармацевтики України щороку виходять професійні інфографічні видання від науковців та фінансових компаній, які надають дані для подальших досліджень. Серед робіт, які визначаються високим ступенем корисного змісту та важливої для обраної теми інформації виділимо роботи Жилінська О.І., Чулак О.І., Мартякова О.В., Чорноротов О.В., Мілюковська О.А.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження вітчизняного ринку. Попит на лікарські засоби був і буде завжди, тому виникає питання лише ефективного створення пропозиції вищеописаного продукту. На сьогоднішній день існує багато як дрібних лабораторій та підприємств, так і крупних гігантів, які різнопланово досліджують проблеми здоров'я та розробляють нові види чи методи лікування або профілактики. Поділу у таких об'єктів на регіональні та міжнародні немає, адже запатентований продукт одразу знаходить попит на будь-якому ринку, тому питання використання інтелектуальної власності (рецептури виробництва) цілком можна вирішити. А ось уже імплементувати

нову рецептуру в виробничий процес – справа кожного окремого підприємства. Проте який шлях підприємство не обрало б, чи то створення нової виробничої, чи модернізація старої рецептурної лінії, комбінувати виробництво різних видів продукції майже неможливо. Для створення дієвого засобу, необхідно строго дотримуватися рецептурної частини і, на жаль, наразі поєднувати виробництво ліків на одній лінії не є реальним. Справа в тому, що для створення та реалізації фармацевтичної продукції необхідно отримати різного роду дозволи та ліцензії, які в свою чергу ставлять певні рамки щодо умов виробництва того чи іншого препарату. Освітлення, площа, температура та вологість, якість та кількість використовуваних ресурсів має чітко відповідати нормам, а в свою чергу для кожного препарату ці норми є індивідуальними для кожного із видів лікарських засобів. Повністю змінювати виробничу лінію або відкривати свою наразі виявляється досить складним процесом з точки зору окупності та планування. Для цього потрібне значне капіталовкладення та ґрунтовне дослідження ринку і перспектив на ньому. Саме тому зазвичай існує практика виробництва нових товарів або гігантами, які можуть собі дозволити відкривати нові лінії, або ж новими локальними підприємствами, які будуть спеціалізуватися на виробництві специфічного товару. Таким чином, ріст ринку зумовлений комбінацією збільшення кількості та потужності виробничих одиниць на підприємствах досліджуваного ринку.

Взагалі про тенденції розвитку даної галузі в Україні можна судити за тим фактом, що протягом останніх років частка експорту фармацевтичної продукції впала приблизно на 0,5%, в той час, як частка експорту знизилася на цілих 40%. Це є певним індикатором короткочасного просідання у об'ємах виробництва лікарських препаратів та медичних товарів, проте воно відбувається на фоні збільшення частки забезпечення на ринку саме вітчизняним товаром. На момент дослідження в Україні нараховується близько 300 іноземних та 160 вітчизняних виробників (138 з яких функціонувати почали за часів незалежності України). Іноземні компанії домінують в сегментах, де вони мають захисні патенти на продукти, де існують технологічні бар'єри у виробництві препаратів, а також у випадках, коли для вітчизняних компаній відсутня економічна доцільність входу на ринок. Всі інші сегменти ринку з різною швидкістю опановуються вітчизняною індустрією.

Сильними сторонами української фарміндустрії є місткість внутрішнього ринку, значний досвід виготовлення лікарських засобів, наростаюча присутність на зовнішніх ринках, а також наявність усього асортименту основної фармацевтичної продукції, необхідної наукової освітньої бази та кваліфікованих кадрів. 87% ринку складають роздрібні продажі. В їх структурі майже третина ринку припадає на топ-10 компаній, з яких шість – українські виробники. Загалом в структурі роздрібною реалізації частка вітчизняних компаній складає 72% в натуральному виразі та 38% в грошовому [1].

Аспекти конкурентоспроможності на вітчизняному ринку. На фоні зростання обсягів виробництва та реалізації фармацевтичної продукції серед вітчизняних підприємств досить цікаво відстежувати конкуренцію на даному ринку. Існують крупні гравці, які контролюють до 10% ринку кожен, та середні з малими підприємства, які задовольняються виробництвом та реалізацією продукції у нижчому ціновому сегменті, або ж продукцією, яка є легшою у питаннях виробництва. Підприємства, які випускають широкий асортимент та щорічно отримують нові чи поновлюють уже наявні ліцензії, складають 30-35% від усіх суб'єктів на ринку, в той час як решта – це підприємства, що виробляють декілька препаратів, дозволених за однією ліцензією, або ж узгоджені до виробництва без спеціальних дозволів [3]. І все ж попри таке велику кількість конкурентів на ринку, діє певне правило диверсифікації виробництва, де кожне підприємство отримує свою нішу, не створюючи конкуренції для інших та не отримуючи конкуренції від інших. Такий прийом є досить сильним важелем, який полегшує вхід на ринок, оскільки фармацевтична діяльність хоч і є перспективною, та все ж потребує значних капіталовкладень. А вхід на ринок з новим препаратом або ж іншою фармацевтичною продукцією, без жорсткої конкуренції дозволить розраховувати на певний попит, який підприємство зможе задовольняти самотужки, або ж з мінімальною конкуренцією з боку іноземних виробників, чи виробників товарів-альтернатив.

Проблеми. На даний момент, ринок фармацевтики України характеризується відносно високою конкурентною боротьбою, та при цьому низьким рівнем споживання лікарських засобів в розрахунку на одну особу. Подальшому розширенню ринку заважають такі фактори, як:

– вхід на ринок із великими капіталовкладеннями;

– висока державна регульованість, яка стримує альтернативні шляхи виробництва;

– низькі доходи населення, що не дозволяють ефективно реалізовувати продукцію з цінової категорії «вище середнього» (Обсяги споживання ліків на одну особу в Україні складають \$73, що приблизно в 10 разів менше, ніж у США);

– малорозвиненість ринку страхування життя та здоров'я в Україні, які б покривали частину фінансування ринку (зі сторони медичного страхування або державних медичних програм).

На даний момент 99% витрат на препарати покриваються населенням, що в порівнянні із країнами Європи є негативним показником.

Шляхи вирішення проблем. Оскільки наразі в країні лікування відбувається майже цілком за кошти населення з низьким доходом, а державні програми не задовольняють потреби в якісному лікуванні, вказувати на доцільність якихось заходів до підвищення активності на ринку не варто. Сам по собі ринок росте та розвивається із досить позитивними тенденціями, проте це ніяк не впливає на державне регулювання та доходи громадян, а саме ці фактори є вирішальними серед проблем. На мою думку варто звертати увагу саме на розширення ринку вітчизняних фармакологічних товарів за допомогою поділу ринку на мілкі підприємства, які задовольнятимуть потреби точок роздрібною торгівлі у фіксованих видах товару. Оскільки значна частка ринку – це роздрібні продажі, варто звернути увагу на забезпечення аптек товарами. Введення нових вітчизняних підприємств, які будуть виготовляти однотипні види продукції, для подальшого забезпечення аптек за нижчими цінами, дозволить людям із низьким доходом отримати більше альтернатив серед вибору препаратів. Дана ідея є лише частковою рекомендацією, щодо зміни саме структури ринку, задля збільшення забезпечення самого ринку.

Також, серед способів розширення ринку вітчизняними підприємствами, варто розглянути ті, які б дозволяли отримати більшу підтримку з боку держави. Запровадження державних медичних програм або ж стимулювання процесу страхування життя серед населення, дозволило б дати додатковий притік фінансуванню на ринок, частково розвантажуючи попит на ринку «сталими запитами» з боку описаних вище структур.

Якщо акцентувати увагу на факті низького обсягу споживання на ринку не зі сторони відсутності попиту, а з точки зору неможливості чи небажання купувати товари за цінами, які не є

прийнятними або задовільними, то створення державних програм частково допоможе громадянам зменшити витрати на лікування, при цьому збільшивши притік фінансів до ринку. Але враховуючи наявність трохи іншого вектору розвитку в сучасних умовах, та дефіциту фінансування з держбюджету в певних галузях, варто відзначити, що лише комплексний підхід до запровадження програм, а не точковий дасть потенційні можливості для росту ринку. З іншої сторони, на даний момент у людей немає відчуття довіри до державних програм чи страхових фондів. Історично склалися ідеї про ефективність лікування лише за власні кошти, а також мала інформованість та, як наслідок, нерозуміння принципів роботи схем страхування життя. Це не дозволить ефективно впровадити подібні програми одразу.

Висновки. Отже, підсумовуючи сказане, можна виділити 2 головні аспекти: відносна

легкість входу на ринок з точки зору пошуку ніші, проте з потенційним значним капіталовкладенням та постійно зростаючий попит та інновації на ринку фармацевтики. Ці два фактори дозволяють постійно розширювати ринок за рахунок входу нових підприємств, які вестимуть діяльність без жорсткої конкуренції. Розглядаючи загальні тенденції останніх років, можна зробити висновок про зростання фармацевтичного ринку в Україні, збільшення частки його експорту та потенційний перехід до виробництва препаратів дорожчої категорії. Навіть попри відсутність стимулювання розвитку галузі з боку держави, та відсутніх великих доходів населення, позитивна тенденція зростання є індикатором значної привабливості ринку. А потенційні можливості розвитку державних та страхових медичних програм лише підсилять процес росту на ринку та його забезпечення ресурсами та товарами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Інфографічний довідник «Фармацевтика України 2019». URL: <https://eba.com.ua/infografichnyj-dovidnyk-farmatsevyka-ukrayiny-2019/>
2. Мілюковська О.А. Фармацевтичний ринок України: аналіз сучасного стану та тенденцій розвитку. *Перший Незалежний Науковий Вісник*. 2015. № 2–1. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/farmatsevtichnyj-rinok-ukrayini-analiz-suchasnogo-stanu-ta-tendentsiy-rozvytku>
3. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. URL: <http://www.moz.gov.ua>
4. Аптечный рынок Украины по итогам 2016 г. *Аптека.ua*. URL: <http://www.apteka.ua/article/398728>
5. United Nations Statistics Division. Standard International Trade Classification. URL: <http://www.unstats.un.org>
6. Офіційний сайт Міністерства економічного розвитку і торгівлі України. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua>
7. Жилінська О.І., Чулак О.І. Фармацевтичний ринок: Україна в контексті світових тенденцій. *Теоретичні і прикладні питання економіки*. 2012. Випуск 27. Т. 1. С. 252–259.
8. Чорноротов О.В. Фармацевтичний ринок України. URL: <http://www.credit-rating.ua>
9. Мартякова О.В., Трикоз І.В. Тінізація сфери охорони здоров'я. *Вісник БУМБ : електронне наукове фахове видання*. 2014. № 4(28).
10. Каминская Т.М. Рынок медицинских услуг: опыт теоретико-институционального анализа. Харьков : ИПП «Контраст», 2006. 296 с.

REFERENCES:

1. Infografichnyi dovidnyk «Farmatsevyka Ukrainy 2019» [Infographic reference book "Pharmaceuticals of Ukraine 2019"]. Available at: <https://eba.com.ua/infografichnyj-dovidnyk-farmatsevyka-ukrayiny-2019/>
2. Miliukovska O.A. (2015) Farmatsevychnyj rynek Ukrainy: analiz suchasnogo stanu ta tendentsii rozvytku [Pharmaceutical market of Ukraine: analysis of the current state and development trends]. *Pershyi Nezaleznyi Naukovyi Visnyk*, no. 2–1. Available at: <http://cyberleninka.ru/article/n/farmatsevtichnyj-rinok-ukrayini-analiz-suchasnogo-stanu-ta-tendentsiy-rozvytku>
3. Ofitsiyni sait Ministerstva okhorony zdorovia Ukrainy [Official site of the Ministry of Health of Ukraine]. Available at: <http://www.moz.gov.ua>
4. Aptechnyi rynek Ukrainy po itoham 2016 [Pharmacy market of Ukraine in 2016]. *Apteka.ua*. Available at: <http://www.apteka.ua/article/398728>
5. United Nations Statistics Division. Standard International Trade Classification. Available at: <http://www.unstats.un.org>
6. Ofitsiyni sait Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy [Official site of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine]. Available at: <http://www.ukrexport.gov.ua/>

7. Zhylinska O. I., Chulak O. I. (2012) Farmatsevychnyi rynek: Ukraina v konteksti svitovykh tendentsii [Pharmaceutical market: Ukraine in the context of world trends]. *Teoretychni i prykladni pytannia ekonomiky*, vol. 27, t. 1, pp. 252–259.
8. Chornorotov O.V. Farmatsevychnyi rynek Ukrainy [Pharmaceutical market of Ukraine]. Available at: <http://www.credit-rating.ua>
9. Martiakova O.V., Trykoz I.V. (2014) Tinizatsiia sfery okhorony zdorovia [Shading of health care]. *Visnyk BUMB: elektronne naukove fakhove vydannia*, no. 4(28).
10. Kamynskaia T.M. (2006) Rynek medytsynskykh usluh: opyt teoretyko-ynstytutsyonalnoho analyza [The market of medical services: the experience of theoretical and institutional analysis]. Kharkiv: YPP «Kontrast», 296 p.